

PEYAMİ SAFA'NIN ROMANCILIĞINDA *CUMBADAN RUMBAYA*'NİN YERİ

THE PLACE OF *CUMBADAN RUMBAYA* IN THE WRITINGS OF PEYAMI SAFA

Çilem TERCÜMAN*

ÖZET

Cumbadan Rumbaya, Peyami Safa'nın Server Bedi imzasıyla neşrettiği romanlardan biridir ve yıllar boyunca araştırmacılar tarafından "popüler" olarak nitelenerek Peyami Safa'nın romancılığı içerisindeki yeri göz ardı edilmiştir. Oysa ki Peyami Safa'nın Server Bedi imzasıyla neşrettiği eserlerde de onun usta romancılığının izlerini görmek mümkündür. *Cumbadan Rumbaya*, ele aldığı meseleler ve bu meseleleri işleyiş tarzı bakımından Peyami Safa'nın romancılığı içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu çalışmada, *Cumbadan Rumbaya*'nın, her ne kadar Server Bedi imzasıyla yayımlanmış da olsa Peyami Safa'nın romancılığındaki göz ardı edilemez önemine dikkat çekilirken eserin nitelikli yönleri vurgulanarak söz konusu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cumbadan Rumbaya, Server Bedi, Peyami Safa, popüler roman, Doğu-Batı, sosyal değişme.

ABSTRACT

Cumbadan Rumbaya is one of Peyami Safa's novels that were signed under his pen name, "Server Bedi". Researchers have tended to consider this novel as "popular" and disregard its importance in Safa's literary works. Yet, it is possible to see the traces of his mastery in novel writing among his novels that were signed under the name of Server Bedi. *Cumbadan Rumbaya* is exceptional works among Safa's novels with its focus on certain issues as well as with the way these issues are treated. In this paper, the importance of *Cumbadan Rumbaya* is discussed with an emphasis on the qualified literary aspects of the novel.

* Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Keywords: Cumbadan Rumbaya, Server Bedi, Peyami Safa, popular novels, East-West, social change.

GİRİŞ

1889 yılında doğan Peyami Safa, iki imzası ve “muhtemelen pek çok müstear ismi” ile yaklaşık kırk yıl boyunca çok sayıda gazetede sütun yazarlığı yapar. Bazen bir gazetede aynı anda hem başyazı, hem köşe yazısı, hem de Server Bedi imzasıyla daha hafif yazılar ve roman tefrikaları kaleme alırken haftalık ve aylık mecmualara da fıkra ve makale yetiştirir. O, bir taraftan Server Bedi müstearıyla sayısız aşk ve cinayet romanları diğer taraftan da Peyami Safa imzasıyla edebî romanlar yazan üstelik roman tekniğine ciddî yenilikler getiren bir sanatkârdır. Aynı zamanda “resimden ve müzikten de çok iyi anlayan bir estet/eleştirmen, ciddî tezleri bulunan bir fikir ve dâvâ adamı, üstelik dâvâsı için kalemini zaman zaman kılıç gibi kullanan usta bir polemikçi”dir.¹ Genç yaşlarındayken kısa süreli olarak çalıştığı Posta-Telgraf Nezareti’ndeki memuriyeti ve Rehber-i İttihad Mektebi’ndeki öğretmenliği bir yana bırakılırsa neredeyse tüm hayatını yazarak geçirmiştir. Ancak bu velut ve entelektüel yazarın romanları üzerine yapılan çalışmalar, genellikle Peyami Safa adıyla neşrettiği eserleri üzerine inşa edilmiş²; Server Bedi imzasını taşıyanları ise “polisye”³ yahut “popüler” kategoriler içinde değerlendirilmiştir. Hâlbuki devrinin Türk romanı içinde öne çıkan bir yazar olan Peyami Safa’nın Server Bedi imzasıyla neşrettiği bazı romanlarının da yer yer işaret edildiği gibi “usta

¹ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, 3. bs., Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 1-2.

² Nitekim bu konuda ciddî ve ilmi çalışmalar yapan Mehmet Tekin, *Peyami Safa’nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma* başlıklı doktora tezinde *Fatih-Harbiye*’ye özel bir bölüm ayırmasına rağmen bu romanın popüler versiyonu denilebilecek olan inceleme konumuz esere hiç temas etmez. (Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1990.) Aynı şekilde *Fatih-Harbiye*’yi özellikle Doğu-Batı meselesi bağlamında ideolojik bularak tenkit eden Fethi Naci de (*Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, 3.bs., Adam Yayınları, İstanbul 2000, s. 239-244) *Cumbadan Rumbaya*’dan hiç söz etmez. Yine bu doğrultuda Alemdar Yalçın iki ciltlik *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı*(1920-1946; 1946-2000) (gözden geçirilmiş 6. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2006; 2. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2005) adlı eserinde Peyami Safa’nın *Sözde Kızlar*, *Maşer*, *Şimşek*, *Yalnızız*, *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu* gibi romanları üzerinde durmasına rağmen *Cumbadan Rumbaya*’nın adını bile anmazken Berna Moran da “Peyami Safa’nın Romanlarında İdeolojik Yapı”, “*Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*”, “Alafranga Züppeden Alafranga Haine” başlıkları altında “İlk romanlarında Doğu-Batı sorununa daha çok ahlâksal açıdan bakan ve Batı’yı maddî zevkleri ve değerleri amaç edinmiş bir tiple, Doğu’yu ise manevî değerleri ve zevkleri arayan bir erkekle anlatmaya çalışan Peyami Safa”(s. 241) diyerek konuya temas etmesine rağmen *Cumbadan Rumbaya*’dan bahsetmez. (*Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, 2.bs., İletişim Yayınları, İstanbul 1987, s. 210-259).

³ Hâlbuki polisye romanla ilgili olarak “ ‘Ciddi’ edebiyatın ‘resmi’ eleştirmenleri ne derse desin ‘iyi polisye romanın iyi edebiyat olduğu’ ”nu³ söyleyen Erol Üyepazarıcı, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes* isimli çalışmasında “bütün zamanların en sevimli Türk hırsız hafiyesi”nin Cingöz Recai olduğunu iddia eder (s.8, 49).

işi” olduğu açıktır⁴ ve bugün, Ötüken Neşriyat tarafından Peyami Safa ismiyle basılarak “Server Bedi'den daha ziyade, Peyami Safa'ya yakışan bir eserdir.”⁵ sözleriyle okura takdim edilen 1936 tarihli *Cumbadan Rumbaya*, bunların arasında belki de en önde geleni ve meşhur olanıdır.⁶ Öyle ki kültür ve medeniyet tarihimizin en büyük değişiminin yaşandığı yıllarda, söz konusu değişimin belki de en anlamlı ve en bilinen simgelerine gönderme yapan ismi bile, üzerine düşünölmeye değer ve dikkati çekicidir. Nitekim farklı sahalarda yapılan incelemelerde bu eserin adı başlık olarak karşımıza çıkar.⁷

Cumbadan Rumbaya kimi zaman okuru hüznölendirse de aslında mizahî üslûpla kaleme alınmış bir aşk romanı ve modernleşmenin halk nazarındaki anlamını irdeleyen bir eserdir. Peyami Safa, bu romanında Ahmet Midhat Efendi hatta Şinasi'den itibaren romancılarımızın/yazarlarımızın sürekli üzerinde kalem oynattıkları bir konu olan yeni hayatı, daha doğrusu halkın modern hayatı algılayışını mizahî bir tarzda işler. Roman başkahramanı Cemile, Şinasi'nin *Şair Evlenmesi*'ndeki Müştak ile Ahmet Midhat Efendi'nin Felâton Bey'i arasında bir yer işgal eder. “Karagümröklü Deli Cemile” yirmisini biraz aşmış, çok güzel ve alımlı, tez canlı ve geveze, erkek çocukları gibi yetişmiş ve bir erkek gibi koyu küfürler edebilen, lafını esirgemeyen ve kavgacı tabiatıyla kadın erkek bütün mahalle halkının gözünü korkutmuş, cahil ama merhametli, dürüst ve vefalı bir genç kızdır. Karagümrök'te eski ahşap bir evde annesi Asiye Hanım, ablası Şahinde ve ablasının yedi aylık oğlu Altay ile beraber yaşar.⁸ Deli Cemile'nin, bir gün tramvayda biletçiyle arasında çıkan bir tartışma sonunda karakola götürölmek istenmesi üzerine “kibar kılıklı” ve sonradan zengin olduğu ilk bakışta anlaşılan Tahsin Bey ona yardım eder. Cemile ile

⁴ Hakkı Süha, Peyami Safa'nın “birinci sınıf bir romancı olduğunu söylediği gibi, Server Bedi imzasıyla neşrettiği romanlardan bazılarının da usta işi olduğunu belirtmekten çekinmez.” *Ayvazoğlu, age., s. 14.*

⁵ Peyami Safa, *Cumbadan Rumbaya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s. 6.

⁶ 1937 yılında kendisiyle yapılan bir söyleşide Peyami Safa, Server Bedi imzası ile yazdıkları arasında sevdiği eserleri sıralarken bunlara *Cumbadan Rumbaya*'yı da katar:

“- *Server Bedi imzası ile yazdıklarınız arasında sevdiğiniz yok mudur?*

-Vardır. *Zıbcıklar, Hey Kahbe Dünya!* (Fakat bunun ikinci cildinin müsveddelerinin tâbi (yayıncı) kaybettiği için neşrine imkân olmamıştır.) *Cumbadan Rumbaya*. Hatta bazı *Cingöz Recai*'ler.” (Mehmet Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2003, s. 25-26)

⁷ Oya Baydar ve Derya Özkan'ın editörlüğünde hazırlanarak Tarih Vakfı tarafından neşredilen *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları* isimli çalışmanın eğlence bahsinin adı “Cumba'dan Rumba'ya Eğlence”dir (Oya Baydar- Derya Özkan, *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999).

⁸ *Cumbadan Rumbaya*, romanının başkahramanı Cemile ve Karagümrök semti, aklımıza derhâl 1931 yılında neşredilen *Fatih-Harbiye* romanını getirir. Ancak buradaki aşk, *Fatih-Harbiye* romanında karşımıza çıkan derinlikli ve buhranlı, medeniyet krizi yaşayan bir kahramanın aşkı değil; basit, belki sade bir aşktır. Karagümrök'ün sakinleri kültür ve yaşayış bakımından *Fatih-Harbiye* romanındaki çevre veya muhitten, bu çevrede yaşayan halktan daha sadedir. Bununla birlikte Cemile'nin “Karagümröklü” denilerek anılması da dikkat çekicidir. Karagümrök, Fatih ilçesinde Fevzi Paşa Caddesi'nin Yavuz Selim'den sonraki kısmı ile Vatan Caddesi ve sur arasında kalan semtin adıdır ve halk arasında “Karagümröklü” tabiri yaygındır. Peyami Safa'nın kahramanına “Karagümröklü Deli Cemile” ismini seçişinin özel bir anlamı olduğu açıktır.

yakınlaşmak isteyen Tahsin Bey, o günden sonra genç kıza ilgi göstermeye başlar. Cemile, Karagümrük'ten kurtulup “moderen hayat” yaşamak sevdasıyla Tahsin Bey'in kendisine gösterdiği ilgiye karşılık verir; ancak onunla evlenme yahut onun metresi olma konusunda istekli değildir. Üstelik kiracıları Nail Bey'in üniversite öğrencisi oğlu Selim'i beğenmekte, Selim de Cemile'den hoşlanmaktadır. Her geçen gün artan hisleriyle yakınlaşan iki genç, evlilik kararı alır. Bu karardan sonra Cemile, Tahsin Bey ile ilişkisini tamamen kesmek ister; ancak bu esnada Selim'in babası Nail Bey, eski bir borç meselesi yüzünden hapse düşer. İki genç, bu durumda evlenemeyecektir. Nail Bey'in, borcu ödendiği takdirde hapisten çıkabileceğini öğrenen Cemile, Selim'den habersiz Tahsin Bey'e gider ve Nail Bey'in amcası olduğunu söyleyerek ona durumu anlatır. Tahsin Bey, para vermeyi kabul eder ama bir şartı vardır. Cemile ve ailesi, kendisinin tuttuğu evde, nişanlısı ve ailesi sıfatıyla oturmalıdırlar. Cemile, bu şartı kabul edip Nail Bey'i hapisten kurtarır. Selim ise, Cemile'nin Tahsin Bey ile ilişkisi olduğunu düşünerek büyük bir üzüntüye kapılır. Hâlbuki Tahsin Bey, bu süre içinde Cemile'ye elini bile sürmez. Aslında Tahsin Bey de modern hayata heves eden bir halk adamıdır. Tahsin Bey ve ahbabı Memduh Bey ile Mısırlı bir Prensesin davetine katılan Cemile, güzelliği, serbest tavır ve konuşmalarıyla balonun ilgi odağı olur. Gecenin sonunda Cemile, telefonla eski mahallesinde yangın çıktığını öğrenerek üzüntüyle oynadığı rolü unuttur ve etrafındakilere gerçekleri anlatmaya başlar. Hâdiseden ve Cemile'den etkilenen davetliler ve Prenses, Karagümrük'te zarar görenlere sahip çıkacaklarını söylerler. Cemile, derhâl mahallesine gider ve müjdeyi verir. Bu olayın ardından Tahsin Bey, Cemile'ye, aslında evli olmadığını, Cemile'yi genç yaşta kaybettiği kızı gibi sevdiğini ve ablası Şahinde ile evlenmek istediğini itiraf eder. Cemile ertesi gün Selim'in yanına gider ve onun hasta olduğunu öğrenir. Selim'in iyileşmesi için yurtdışında tedavi olması gerektiğini söyleyenlere karşı çıkararak Selim'i göndermez. Tahsin Bey ile Şahinde, Cemile ile Selim evlenirler.

Kısaca vak'asını vermeye çalıştığımız *Cumbadan Rumbaya* sebebi ne olursa olsun bugüne kadar gösterilen ihmale rağmen gerek teknik özellikleri gerek işlediği çatışma ve gönderme yaptığı meseleler bakımından Peyami Safa'nın Server Bedi imzalı romanları arasında farklı bir yere sahiptir.⁹ Bu farklılık onun, yayıncının tasarrufu da olsa, sonraki baskılarında Peyami Safa imzası ile yayımlanmasını sağlamıştır.

⁹ Doç. Dr. Mehmet Narlı yönetiminde Berna Uslu tarafından hazırlanan “Peyami Safa'nın Romanlarında Mutsuzluğun Kaynakları” başlıklı yüksek lisans tezinde, yazarın Peyami Safa imzalı on bir romanının yanı sıra Server Bedi adıyla neşrettiği *Cumbadan Rumbaya* da kullanılmıştır. (Berna Uslu, *Peyami Safa'nın Romanlarında Mutsuzluğun Kaynakları*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2009).

Server Bedi imzalı eserler içerisinde en hacimlilerden biri olan *Cumbadan Rumbaya*'da, Cemile'nin "moderen" yaşama arzusu etrafında şekillenen büyük küçük pek çok vak'a başarılı bir şekilde birbirine bağlanır ve hiçbiri, romanın kurgusunda gereksiz ve eğreti durmaz. 1936 yılında ilk baskısı yapılan roman, 463 sayfadır ve iki kısım ile onu birinci kısma, sekizi ikinci kısma ait toplam on sekiz alt bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda Cemile Karagümrük'te yaşarken ikinci kısım Tahsin Bey'in teklifini kabul ederek yerleştiği Taksim'deki apartmanda başlar. Cemile'nin Karagümrük'teki yaşantısı ve Taksim'deki apartmana geçiş süreci, Taksim'deki apartmanda ve yeni çevredeki günleri, Karagümrük'te çıkan yangının ardından Selim'e ve eski hayatına geri dönmesi yaklaşık bir senelik bir zamanı kapsar; ancak roman gün gün anlatılmamakta; bazen birkaç günlük yahut haftalık atlamalar yaşanmaktadır.

Tanrısal bakış açısının kullanıldığı romanda zaman zaman başkahraman Cemile'nin bakış açısına da yer verilir. Bununla birlikte romanın teknik özelliklerinden birisi, belki birincisi anlatmadan çok göstermeye dayanmasıdır. Yazarın pek çok romanında karşımıza çıkan fikir yoğunluğu basite indirgenerek, halkın yaşayışı canlandırılmıştır. Kahramanlar canlı ve dinamiktir. Hele birinci kısmın "Moderen Hayatın İcapleri" başlıklı ikinci bölümünde anlatılan baloya bir çocuğun götürülüp götürülemeyeceği konusunda bütün bir mahallenin konuşması, tartışması yaşanan hayatı aksettirmesi bakımından oldukça önemlidir. Burada okur, konuşanın yazar değil halk olduğuna, konuşmaların samimiyet ve tabiiğine inanır. Üstelik *Cumbadan Rumbaya*, Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* adlı romanından beri üzerinde durduğu Doğu-Batı mukayesesi, fikir yoğunluğu ve çatışmasından soyutlanarak yerli hayat-modern hayat şeklinde formüle edilir ve halk anlayışı/yaşayışı olarak; olaylarla gösterilerek somut bir hâlde verilir. Bu, bir bakıma Hüseyin Rahmi'de çeşitli örneklerini gördüğümüz modern hayatın halk katmanlarındaki tezahürlerinin değişik ama bir o kadar da seviyeli şeklidir. Hatta bütünüyle baktığımızda Peyami Safa'nın romancılığının *Fatih-Harbiye*, *Bir Tereddüdün Romanı*, *Yalnızız*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* gibi has/kaliteli romanları ile *Sözde Kızlar*, *Mahşer*, *Şimşek* vb. romanlarındaki ısrarlı sabit fikirlerinin *Cumbadan Rumbaya*'da halkın irfanı, tepkisi olarak sergilendiği görülür. Bu bağlamda, romanda söz konusu edilen Karagümrük ve Taksim semtlerinin taşıdığı anlam açıktır. Karagümrük'teki mahalle/ahşap ev ve Taksim'deki kübik apartman olmak üzere iki ana mekânda geçen romanda, söz konusu semtler büyük önem taşır. Bilhassa ev ve bu evlerin bulunduğu semtlerde ikamet edenler canlı bir üslûpla tasvir edilirken roman, "Karagümrüğün Deli Cemilesi"nin, mahallesinden şikâyetiyle başlar:

“Cemile sabahın gürültüsüyle uyandı. Bu sesler onun kulağından içeriye evvelâ gizlice süzülüyor, sonra kulak zarına bir sülük gibi yapışarak tatlı uykusunu son damlasına kadar eme eme bitiriyordu. Her sabah böyle. Hele bir saat yediye gelmesin, üç ev aşağıda Arap Mehmet’in ahırından yük arabaları çıkar, tahta perdenin yanındaki dik yokuşu tırmanır; kırbaç, küfür, koşum, tekerlek, nal sesleri açık camlardan içeriye sıçrayarak, atlayarak, yuvarlanarak, paldır küldür girerler ve odayı sanki eşkiyalar basar. Haddin varsa gözünü bir daha yum bakalım, Cemile Hanım! Neredeyse Yağlıkçının gelini de gramofonu kurar. Yetişmeyi! Postahanenin karşısındaki işportadan evvelki ay otuz kuruşa üç tane çatlak, bozuk plâk aldıydı, Allah’ın her günü, sabah sabah, tekrar tekrar bunları bütün mahalleye dinletiyor.”¹⁰

Bu satırlar, eski mahalle hayatını etkileyici bir şekilde vermektedir. Hakikaten eskiden geleneksel hayat tarzının sürdürüldüğü mahallelerde gün çok erken başlardı. Hâlbuki modern hayatı yaşayanlar, çok geç yattıkları için erken kalkamazlar.¹¹ Diğer taraftan burada söz konusu edilen Cemile’nin mahallesinden, evinden ve mahalle sakinlerinden şikâyetleri romanın daha sonraki kısımlarında başka noktalara da kayacak ve değişik sebeplerle sık sık tekrarlanacaktır; ancak daha romanın ilk bölümünün yukarıdaki satırlarla başlatılması ondaki rahatsızlığı ve kaçma, “moderen” bir semtte yaşama arzusunu ifade etmesi bakımından önemlidir. Nitekim Tahsin Bey’in Cemile ve ailesi için kiralayacağı Taksim’deki apartman da bu açıdan tasvir edilir. Tahsin Bey’le kübik apartmana giren Cemile’nin hâli ve düşünceleri aşağıdaki satırlarla okura aktarılacaktır.

“Cemile şaşırıp kaldı: Düğmelere basınca kapılar kendiliğinden açılıp kapanıyor, pervaneler işleyip rüzgâr veriyor, gizli gizli ve rengârenk ışıklar yanıp sönüyordu. Aman yarabbi!.. Cemile gözlerine inanamıyordu, apartıman dedikleri bu mudur? Her apartıman böyle midir? Tahsin Bey Cemile’yi burada mı oturtacak? Cemile gece gündüz bu peri sarayının içinde mi yaşayacak? Buraya masraf mı dayanır? Parayı Tahsin mi verecek? O kadar zengin mi bu adam? Ne zamana kadar sürer bu saltanat? ‘Moderenlik’ yaşayanlar hep böyle yerlerde mi oturuyorlar?”¹²

Apartment karşısında hayrete düşen kişi, sadece Cemile değildir. Genç kız, Tahsin Bey’in teklifini kabul edip Taksim’deki apartmana taşınmadan evvel bir defa da annesi ve ablasıyla evi gezmeye gider. Asiye Hanım ve Şahinde’nin

¹⁰ Server Bedi, *Cumbadan Rumbaya*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1936, s. 3-4.

¹¹ Nitekim Yahya Kemal “Frenk hayatının gecesinde sabah namazına kalkılır mı?” sözleriyle *Aziz İstanbul*’da bu duruma isabetli bir şekilde temas eder.(Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul*, Yapı Kredi-İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 2005, s. 108.)

¹² Server Bedi, *Cumbadan Rumbaya*, s. 68.

daha apartmana girdikleri an yaşadıkları şaşkınlık, Cemile'nin evi dolaşırken duyduğundan farklı bir his değildir:

“Daha büyük kapıdan içeri girer girmez Asiye Hanım'ın da, Şahinde'nin de adım atışlarında bir acemilik peyda oldu. Asansörün önündeki dört köşe taşığa çıkan birkaç basamak merdivenin iki yanında, büyük gümüş küpler içindeki iri yapraklı saksılar, kapıların üstünde parıl parıl parlayan topuzlar, duvarların garip ve tatlı renkli badanaları, asansörün iki tarafında karanlık bir zemin üstünde yanan iki yeşil nokta, güpegündüz yakılan fakat ne taraftan sızdıkları belli olmayarak duvarları yumuşak renklerle yıkayan ışıklar, merdivenden inen çok süslü iki kadın, bir kapının önünde durarak onlara gayet dikkatle bakan uşak kılıklı bir adam ve her tarafta göze çarpan temizlik, derin sessizlik ana kızı şaşırtmıştı.”¹³

Her sabah mahallenin gürültüleriyle dolan eve karşılık derin sessizliğiyle Asiye Hanım ve Şahinde'yi şaşırtan apartman, Cemile'nin yaşamak zorunda olduğu ve yaşamayı arzuladığı hayatları simgelemekte ve görülüyor ki bu doğrultuda tasvir edilmektedir. Hemen ifade edelim ki Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak* romanından beri bir apartman dolayısıyla modern hayatın insanımızı kendine çekişi sürekli işlenen durumlardan biridir. Elbette apartmanın rahatlığı göz ardı edilemez. Mahalle hayatı, hele ahşap ve elektriksiz evleriyle fakir mahalle hayatı insanımızı yeterince rahat ettirememenin yanında modern hayatın veya yaşamının gerekleri olan pek çok unsurdan mahrumdur. Bu anlamda Cemile'nin istekleri ile *Fatih-Harbiye*'deki Neriman'ın istekleri mahiyet itibarıyla birbirine yakındır. Nitekim *Fatih-Harbiye*'de romana yön veren “balo” meselesinin yarattığı hâdiselerin birinde bu açıkça görülür. Macit Neriman'ı Pera Palas'ta düzenlenecek bir baloya davet eder. Genç kız, babasından izin ve yaptıracağı tuvalet için para almalıdır. Akşam güler yüzle babasını karşılar ve onun iltifatına nail olup ona istediklerini yaptırabilmek için yaşlı adamın getirdiklerini elinden alarak yemeğin hazırlanmasına yardım etmek üzere hizmetçi Gülder'le mutfığa girer. Gülder'in engellemesine fırsat bırakmadan kömür kovasını ocağa boşaltır. Simsiyah olan ellerini yıkamak için musluğa uzandığında tenekede suyun bittiğini fark eder ve öfkeyle Gülder'den su bulmasını ister:

“Güler suyu getirirken, Neriman biraz evvel babası için duyduğu merhameti şimdi kendisi için hissediyordu. Orada (Köprü'nün öbür tarafında) genç kızlar böyle mi yaşıyor, bir genç kız böyle mi yaşar?”¹⁴

¹³ Age., s. 239.

¹⁴ Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, 19. bs., Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, s. 42.

Görüldüğü gibi Cemile ve Neriman'ın arzuları/hayalleri modern hayat noktasında birleşse de Neriman eğitilmiş bir genç kızdır ve onun Beyoğlu'na bakışında bu farklılığı kendini hissettirir. Genç kız bir gün akşam yemeğinden sonra, lâmbanın fitiline dalmış düşünürken Beyoğlu ile Fatih'i zihninde karşılaştırır; bu karşılaştırmada Neriman'ın Beyoğlu'na hayranlığı görülür:

“Fatih sokakları, Beyoğlu caddesi, başörtülü kadınlar, sarıklı adamlar, otomobiller, şahnişleri çarpılmış, kaplamaları çatlamış tahta evler, karanlıklar, helvacı sesleri, apartmanlar, kuvvetli elektrik ışıkları, (...) insanlar arasındaki ince münasebetlere ait birçok intibalar, büyük bir kilise kapısı, Beyoğlu'ndaki kapalı çarşılar, yüksek taş binalar arasında şerit kadar ince bir mavi hava görünen sokaklar, Fatih Camii'nin avlusu, ezan sesleri, yangın korkuları, beşik gıcirtısı...”¹⁵⁻¹⁶

Neriman ve Cemile, şahsiyetleri, yetişme tarzları ve eğitimleri farklı olmakla birlikte romanların ana hikâyesini çizen semt merkezli yaşam algısı kol kol dağılarak iki genç kıızı sarmaktadır. İki genç kız da Fatih semtinde yaşamaktadır. Ekonomik durumları birbirine yakın ancak ait oldukları sosyokültürel sınıflar birbirinden farklıdır ve her iki romanda da genç kızların gözünden semtleri yerilirken gerek yaşadıkları semtin hususiyetleri gerek onların bakış açısı bu fark vurgulanarak verilir. Cemile, sadece ışıltının, rahatın peşindedir. Hatta o, Tahsin Bey ile görüşmelerini, birtakım çekincelerine rağmen belli bir yere kadar ailesinden ve çevresinden gizlemez. Neriman ise içe kapanıktır, rahatsızlığı her halinden belli olsa da çoğu defa hislerini ve fikirlerini ifade etmekte zorlanır; Macit'le olan ilişkisini ise türlü yalanlar ile mümkün merteye gizlemeye çalışır.

Neriman, oturduğu semttten memnun değildir: “Beni asıl sinirlendiren şey, bu semtte, bu evde her şeyden mahrum yaşamaktır”.¹⁷ Cemile de Karagümrük'te yaşamak istememektedir. Bu yüzden o, annesini taşınmaya ikna

¹⁵ *age.*, s. 44.

¹⁶ Hatta kahramanlarının dilini ve üslubunu kullanan anlatıcı dahi *Fatih-Harbiye*'de farklı bir şekilde semtlerden bahseder: “Arka sokaklarda helvacıların sesleri hâlâ uzanıp gidiyordu, menhus, meş'um sesler. Hastalığa, ölüme ve bunlardan daha korkunç, yüzleri karanlıkta kalan ve hüviyetleri meçhul bir takım felâketlere ait kokuları uyandırıyorlar. Neriman bu seslerde annesinin ölümünü, babasının ihtiyarlığını, muhitin sefaletini hatırlatan, bütün hayatında gördüğü ve duyduğu matemlerin hepsini, istikbalin sakladığı elemelerin hepsini sezdiiren derin, gayet derin ve ruhun en muhkem, en mücehhez taraflarına bile bir anda giren keskin, bayılıcı bir keder duyuyordu ve bu sesler bitip tükenmiyordu, biri uzaklaşıp kayboldukça, köşe başında yükselen bir yenisi, ötekini takip ediyordu ve ağır, hazin bir ses kervanı halinde, arkası kesilmeden, sıra sıra geçiyorlardı.”(s. 40)

¹⁷ Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, s. 80.

edemezse evi yakmayı ve sigorta parasıyla Harbiye'de apartman almayı bile düşünmektedir. Ancak Neriman sadece şikâyet eder.

Cumbadan Rumbaya'nın bir diğer ayırıcı ve dikkat çekici hususiyeti kalabalık şahıs kadrosudur. Romanda birinci ve ikinci derecede pek çok şahıs karşımıza çıkar: Cemile, Tahsin Bey, Cemile'nin annesi Asiye Hanım, ablası Şahinde, yeğeni Altay, kiracıları Nail Bey, oğlu Selim, mahalle komşuları Hafize ve Hamdune, Nahide, Memduh Bey, Mısırlı Prenses, Madam Titanya... Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki İstanbul'un farklı unsurlarından oluşan ve Cemile'nin merkezde olduğu ilişkiler ve hâdiseler ağında, romanın neticesine giden yolda karşılaştığımız bu şahıslar, canlı bir üslûp ile tasvir edilmişlerdir. Böylece Karagümrüklü Deli Cemile'nin romanına sosyokültürel ve sosyoekonomik bakımdan İstanbul halkının en yüksek sınıfına mensup birtakım kişiler dahi dâhil olur. Bu şahıslar -eserin mizahî bir üslûpla kaleme alınması dolayısıyla- mübalağalı bir şekilde de olsa eğitimlerine ve şahsiyetlerine uygun bir şekilde konuşturulur. İçinden gelen her şeyi her yerde olduğu gibi söyleyen ve çoğu defa argo kelimeler kullanan Cemile'nin yanı sıra "helbette, otomofil" gibi telaffuzlarıyla mahalle kadınları, "Bugünkü şiir ü edeb lisanı pek başka.. Fakat itiyat işte, biz eslafın eserleriyle büyüdüğümüz için lisanımızı bir türlü bu selikadan kurtaramıyoruz. Bendenizin ifadem daha ziyade edebiyat-ı cedideye çalar." diyerek lisanını izah eden Memduh Bey, "Bah, Cemileciğim... benim öteden beri hayalımdır: Büyük, zarif, gubih bir apartıman" sözleriyle Cemile'ye açılan zengin taşralı Tahsin Bey, Cemile'nin tabiriyle "kâtip ağzıyla" söz söyleyen Selim ve diğerlerinin konuşmaları, Peyami Safa'nın derin psikolojik tahlilleri ve çoğu defa kahramanlarına yaptırdığı felsefî tartışmalardaki dil ve üslûbun yanında sade ve basit kalsa da bunca kahramanın böylesine akıcı ve renkli bir dille konuşturulması, romanın kolay ve zevkli okunmasını sağlayan yönlerinden biridir. Daha evvel neşredilmiş olan *Fatih-Harbiye*'deki romanı âdeta fikir kitabı hâline getiren zihinsel yoğunluk, *Cumbadan Rumbaya*'da yoktur. Sanki yazar, *Fatih-Harbiye*'deki fikrî ve felsefî yoğunluğu hafifletmek için *Cumbadan Rumbaya*'yı yazmış gibidir. Ayrıca Tanrısal bakış açısıyla anlatılan romanda anlatıcının dili de hadiselere ve şahıslara uygun bir şekilde biçimlenir.

Server Bedi'nin bilindik hiçbir romanında bu denli hadise, bu kadar farklı sınıfa mensup şahısla işlenmez. Bununla birlikte, *Cumbadan Rumbaya*'yı, Peyami Safa imzalı romanlara yakınlaştıran en önemli hususiyeti, Cemile'nin "moderen hayat" sevdasıyla verilmeye çalışılan çatışmadır. Bu çatışma, "cumba" ve "rumba" kelimeleriyle sembolize edilen Fatih ve Beyoğlu semtleri, -daha önce de dikkati çektiğimiz üzere- *Fatih-Harbiye*'yi hatırlatır. Safa'nın eserlerinde işlediği zihniyet meselelerinin en önemli motiflerinden biri olan kadınlar, her iki romanda da başkahraman olarak karşımıza çıkar. *Fatih-*

Harbiye, eğitilmiş şahıslarıyla Safa'nın meseleleri felsefi seviyeden tartıştığı en meşhur romanlarından biridir. Bununla birlikte Fatih'in kenar semti olan Karagümrüklü Deli Cemile'nin romanı da esasen aynı çatışma üzerine kurulmuştur.¹⁸

Türk romanı, verilen ilk eserinden itibaren sosyal meseleleri sıkça konu edinmiş, bu meselelerin en başında ise neredeyse bir asırdır süregelen Doğu-Batı çatışmasının yol açtığı sorunlar yer almıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla beraber daha geniş bir halk tabakasında ve çok daha çeşitli cephelerde hissedilmeye başlanılan bu değişimin yarattığı sorunlar, elbette üzerinden tartışılan kahramanın eğitimine, şahsiyetine, ekonomik durumuna vb. göre farklılaşmaktadır. Ancak esası oluşturan çelişki hemen hemen hep hayat şekline doğar ve bu, hayatı neredeyse bütünüyle kuşatan semtlerle belirgin hâle gelir. Fatih ve Beyoğlu, ahşap ev ve apartman; döşenişleri, sakinlerine sundukları şartlar ve komşuluk ilişkileriyle sembolü oldukları medeniyetin simgeleridir.

Cumbadan Rumbaya'da pek çok hadiseye yön veren Cemile'nin "moderen hayat" arzusudur ki bu hâl, devrin genel medeniyet ve değişim krizinin sosyoekonomik ve sosyokültürel bakımdan alt sınıftan bir örneğidir. Geçmiş daha evvelere dayandırılmakla birlikte Tanzimat Fermanı ile ilk belirgin başlangıca sahip olan Batılılaşma süreci, Cumhuriyet ile birlikte yeni bir ivme kazanarak radikal bir şekilde ilerlemektedir. Ancak rejimden kılık kıyafete, ilimden spora medenî bir millet olma yolunda çoğu defa toplumu deforme edercesine değerler değişmekte, hatta yanlış Batılılaşma sonucu öncelikle ve belki de sadece bunlar değişmektedir. Bu bağlamda, toplum hayatında anlamlı bir yeri olan bize ait evin en belirgin simgesi "cumba"; benzemek istenilen Batı medeniyetinin sembolü ise devrin en popüler danslarından biri olan "rumba"dır. Öyleyse roman, daha adından itibaren sosyal bir gerçekliği, daha doğrusu toplumun yıllardır çözmeye çalıştığı, tartıştığı varoluş problemlerinden birini, geleneksel hayat ile modern hayat arasındaki çatışmayı anlatmaktadır diyebiliriz.¹⁹ Bunu yaparken Cemile'nin arzu ve

¹⁸ Hangi açıdan ve seviyeden ele alınırsa alınsın Doğu-Batı çatışması Peyami Safa'nın romanlarından sürekli bir kriz olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda, yazarın Server Bedi imzasıyla neşredilen romanlarından da böylesi çatışmaların yarattığı sorunlar görülebilmektedir. Mesela Server Bedi'nin *Sinema Delisi Genç Kız* (Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi, İstanbul 1935) veya *Dizlerine Kapansam*(Kanaat Kitabevi, İstanbul 1937) gibi romanlarının da başkahramanları, Neriman ve Cemile gibi yol ayrımında bocalayan genç kızlardır. Ancak söz konusu romanlarda mesele daha ziyade bir motif üzerinde yoğunlaşır, *Cumbadan Rumbaya*'da olduğu gibi farklı açılardan ele alınmaz. Bu şekilde, mesela *Dizlerine Kapansam* isimli romanda asrılık meselesi, neredeyse tamamen genç kızın saçlarının boyu üzerine düşümlenir. Hakikaten Birinci Dünya Savaşının ardından gerek dünyada gerek memleketimizde kadın üzerine yapılan tartışmalarda, zaman zaman kadınlığa atfedilen neredeyse tüm değerlerin saçlarda toplandığı görülmektedir.

¹⁹ Bk. Fatih Sakallı, "Server Bedi'nin Cumbadan Rumbaya'sı: Geleneksel Hayat ile Modern Hayat Arasındaki Gelgit", *Türkbilgi Dergisi*, S. 9, 2005, s.132 -148.

isteklerini, devrin idealleştirilen modern hayat değerlerine göre kuran yazar, bu noktada da çeşitli bilgiler verir. Her şeyden önce yine Karagümrük'teki cumbalı, ahşap ev ile yaşamanın arzu edildiği ve Tahsin Bey'in sayesinde taşınılan Taksim'deki kübik apartman, devrin mimarî zevklerini ve hayatı belirleyen koşulları anlatması bakımından öne çıkar. Bu evlerde sürdürülen hayat, Doğu ve Batı'ya uygun geçer. Nitekim daha romanın başında Cemile, evinden şikâyet ederken mahallenin gürültülerinden ve komşuların onu rahatsız eden laubali ilişkilerinden, iç içe geçen hayat şeklinden yakınmaktadır. Burada abartılarak ve karikatürize edilerek veriliyor dahi olsa bunlar, geleneksel mahalle yaşantısının görünümleridir. Romanda Fatih ilçesinin daha dar ve yerli bir mahallesi olan Karagümrük'ün seçilmesi de bundandır, diyebiliriz.

Cemile, Beyoğlu'nda yaşayabilmek için yakmayı dahi göze aldığı eski ahşap evden, evin bulunduğu mahallenin seslerinden ve sakinlerinin birbirleriyle ilişkilerinden rahatsızdır. O, Tahsin Bey'in kendisine yaşama imkânı sunduğu Taksim'deki “alamot”, “kübik” apartmanda oturmak istemektedir. Taksim'deki kübik apartmanda sessizlik hâkimdir. Mutfağında maltız yahut tel dolap yerine doktor muayenehanesini andıran tertibat, odalarında kıymetli antikalar, ampir yahut kübik mobilya ve aksesuarlar bulunmaktadır. Buradaki çevre, ilişkiler ve eğlenceler de mahalle hayatındakinden farklıdır. Apartmanlarda, çat kapı gelen komşular yerine önceden haberli misafirler ağırlanır. İnsanlar, mutlaka birkaç kelime olsun Fransızca bilip kumar oynamakta, giysilerini Beyoğlu terzilerine diktirip umumî yahut özel balolarda son moda danslarla yahut şiir sohbetleriyle eğlenmektedirler.

Cemile, Selim'in babası Nail Bey'i hapisten kurtarabilmek için Tahsin Bey'den aldığı para karşılığı yerleştiği Taksim'deki apartmanda bu hayatın içine girer. Ancak şahit olduğu hatta zaman zaman başrolünü üstlendiği ilişkilerdeki samimiyetsizlik ve hesaplar, genç kızı bunaltarak ona eski mahalle hayatını özletir. Romanın vak'ası bir yana kısaca sıralamaya çalıştığımız tüm bu hususiyetler, devrin sosyete yaşantısının göstergeleri, Cemile'nin içine girdikten çok kısa bir süre sonra sırtını dönüp kaçması ise yazarın zihniyetinin sonucudur. Nitekim *Fatih-Harbiye* romanında da böyle olmuştur. Yalnız hemen belirtelim ki *Fatih-Harbiye*'nin Darülelhan öğrencisi Neriman'ı, bütün derinliğiyle iç çatışmayı yaşar fakat Beyoğlu'nda oturmaz veya bu imkânı bulamaz. Sonunda o da Cemile gibi semtine döner. Yalnız Neriman'a göre halk insanı olan Cemile, daha cesurdur, derinlikli düşünmez; ama *Sözde Kızlar*'ın Belma'sı gibi de kendini mahvetmez. Cemile, bir anlamda Batılı hayata özenen, o hayatı yaşamak isteyen, hatta belki değişmek isteyen ama aslını ve geride bıraktıklarını unutmayan halkı temsil eder.

Peyami Safa'nın kendi adıyla neşrettiği romanlarda bu hayat şekli, çoğu defa anlatıcı yahut kahramanları tarafından açıkça iyi veya kötü yönleriyle konuşulur, tartışılır. Yine *Fatih-Harbiye*'den örneklemek gerekirse Neriman'ın asrileşmek arzusu, Şinasi ve ahbabı Ferit arasında şu sözlerle verilir:

“...bir Türk kızının ruhunda değil, Avrupa'nın göbeğinde, hâlâ sahte kıymetlerinin yeniden tetkiki için şiddetli münakaşalara sebep olan medeniyet meselesinin, basitleşe basitleşe Neriman'ın ağzında aldığı bu gülünç formül tuhafına gitmişti.

- Medenî olmaktan ne anlıyor? diye sordu.

- Bilmem... Bu hayattan hoşlanmıyormuş. Galiba Fatih'te, Fatih'teki evde oturmak istemiyor.”²⁰

Cumbadan Rumbaya'da eğitilmiş bir aklın fikir ve kanaatlerinden ziyade saf ve dürüst bir yüreğin sezgileri vardır. Dolayısıyla bu tarz sözlere ve diyaloglara rastlanmaz. Ancak yazarın zihniyeti doğrultusunda “moderen hayat”ın aleyhine sonuçlanan bir medeniyet çatışması görülür. Bu çatışmayı yazar, evler ve semtlerle vurgular; ancak iki ayrı medeniyeti temsil edenler sadece evler ve semtler değildir elbette. Yukarıda zaman zaman değindiğimiz gibi bu semtlerin sakinleri ve birbirleriyle olan ilişkileri de romanda menfi ve müspet yönleriyle ele alınır. Bununla birlikte romanda bilhassa “moderen hayat” a dair çeşitli bilgiler de yer almaktadır ki devrin gündelik hayatını tanımak bakımından bunlar anlamlı ipuçlarıdır. Mesela “Moderenlik Hayatın İcapları” diye ikinci bölüme başlık ve konu olan mesele, Tahsin Bey'in daveti üzerine hayatlarında ilk defa bir baloya katılacak olan Cemile ve ailesinin, bırakacak kimseleri olmadığı için yedi aylık Altay'ı da baloya götürmek istemelerinden doğar. “Yedi aylık bir çocuğun baloya gitmesinde Avrupa muaşeretini bakımından bir mahzur olup olmadığı bütün Karagümrük semtinde günün meselesi hâline gel”ir²¹ ve Hacı Kâmil Bey'in;

“- Kızım, (...) biz şimdi küçük büyük herkesi asrî hayata, hani nasıl diyorlar bakayım, moderen hayata alıştırmak istiyoruz. Avrupa'da nasılsa bizde de öyle olacak, yavrum. Baloya edebini, terbiyesini muhafaza etmek şartıyla bakire, seyyibe, hamile, emzikli, emziksiz, evli, bekâr, kundakta yahut ihtiyar, genç, çoluk, çocuk, büyük, küçük herkes gidebilir.

(...)

- (...) Biz asrî hayata çocukları çekirdekten yetiştirmek istiyoruz.”²²

²⁰ Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, s. 93.

²¹ Server Bedi, *Cumbadan Rumbaya*, s. 14.

²² *Age.*, s. 16.

sözleriyle neticelenerek Altay, Cemile'nin ve bazı mahalle sakinlerinin tüm itirazlarına rağmen baloya götürülür. Baloya katılanlardan bazıları için bir eğlence ve alay malzemesi olan bu hareket, kimilerini öfkeliendirir. Her hâlde neredeyse Cumhuriyet'le birlikte anılan baloların, İstanbul'un göbeğinde dahi henüz ne denli arzulansa da çok yabancı bir eğlence olduğu ve mutlaka Avrupa muaşeretine uygun bir şekilde modern hayatın icaplarından biri olarak icra edilmesi gerektiği açıktır. Aynı şekilde baloya Tahsin Bey tarafından Beyoğlu'nun meşhur terzilerinden birine diktirilen sırtı beline kadar açık dekolte bir tuvaletle katılan Cemile'nin annesinin salonda dahi kara çarşafını çıkarmaması da bu düalitenin bir başka görünümüdür.

Romanda sıralanan modern hayatın gereklerine bir diğer örneğe, Cemile ve ailesinin Taksim'deki apartmana yerleştikten sonra Tahsin Bey'in Cemile'den oyun öğrenmesini istemesidir. Bir mecliste Cemile'ye bakara öğretmeyi teklif eden Tahsin Bey'in ahbablarından Memduh Bey, oyuna geçmeden evvel, “zamanımızda oyuna verilen ehemmiyete dair bir nutukla söze” başlar:

“Asrî hayatın icabatından biri telâkki edildiğini nazarı itibara alacak olursanız Frenk tabiriyle oyunun ve bizdeki mukabiliyle kumarın âdeta levazım-ı medeniyeden, hele evveliyetle levazım-ı muaşeretten olduğuna hükmetmeniz lâzım gelir... Tahsin Bey kardeşimiz buyurdular ki sizde edebiyata karşı inhimak, bu kabil -elbette ki faydasız telâkki buyuracağımız- eğlencelere karşı bugüne kadar tabii bir lâkaydî peyda etmiş imiş. Bundan dolayı oynamadığımızı gelirken bendenize haber vermişlerdi. Ve gene elbette ki insana bahşettiği lezaiz-i bediye itibariyle kumarın binnisbe adî heyecanına kıyas olunamasa da ne yapalım ki biz de, Avrupa'da olduğu veçhile, salon literer tabir olunan meclislere henüz istinas peyda edilmediği cihetle hemen her gidilen dost evinde ancak bu ikinci ve şüphesiz pek fani ihtirasatın vesile-i tatmini olan ...”²³

Tahsin Bey, Memduh Bey'e, Cemile'nin edebiyatla meşgul olduğunu söylemiştir. Memduh Bey, bundan dolayı genç kızın faydasız telâkki ederek kumara lakayt kaldığı kanaatiyle bakara öğretmeye başlamadan önce, bu tarz eğlencelerin ehemmiyetinden bahseder ve kumarın asrî hayatın gerekliliklerinden biri olarak kabul edilmesi dikkate alınır, âdeta medeniyetin hatta öncelikle muaşeretin ihtiyaçlarından biri olduğuna hükmetmek lâzım geldiğini söyler. Memduh Bey'e göre edebiyatın insana bahşettiği bedii lezzetlerle kumarın adî heyecanı kıyas olunamasa da Avrupa'daki “salon literer” meclisleri bizde henüz alışkanlık hâline gelmediğinden hemen her gidilen dost evinde ancak kumar oynanmaktadır. Hakikaten söz konusu yıllarda tıpkı Tahsin

²³ Age., s. 265-266.

Bey ve Memduh Bey'in söylediği gibi hemen her ev toplantısında ve eğlence mekânında kumar, dansla neredeyse baş başa giden modern hayatın gereği bir eğlence türüdür.

Her ne kadar mizahî üslûbu dolayısıyla mübalağalı bir şekilde verilse de romanın gündelik hayata dair içerdiği önemli bilgilerden biri de mimariye ve dekorasyona ait olanlarıdır. Ahşap evin karşısına son moda üslûpla inşa edilmiş “küçük apartmanı” çıkaran Peyami Safa, böylece devrin bir beğenisini daha söz konusu eder. Bununla birlikte Tahsin Bey'in eve gönderdiği eşyalar ve onların tanzimiyle ilgili olarak tenkitlerini sıralayan Cemile'nin medeniyet hocası Titanya'nın ampirle ilgili sözleri, ansiklopedik bir bilgi olarak romanda yerini alır:

“İşte ampir şamdan. Görürsün bu ok atan kanatlı, çıplak adamı?.. Tamam... Ne demektir bilirsiniz ‘ampir’? Anlatayım... Çünkü âdabı muâşeret bilmek için istuar bilmek te ilâzımdır, yani tarih... Ağnatayım: Geçen siyeklîda, Pariz’de, David isminde büyük bir ressam vardı. Luizez’in son günlerine doğru dekoratif sanat biraz daha sade olmuş idi. Sonra o David eski zamanlar san’atini etüd etmiş, bu ampir stilini düzeltti, güzelleştirdi. Akaju üstüne yaldızlı bronz ile süslenerek eşyalar yapıldı. Göresin bak şu koltuk ta ampirdir. İki kolun altında yaldızlı bronz eski zaman kafaları vardır. Napoleon Bonapart bu stili sever idi. Onun zamanında kabul olmuş bu stil.”²⁴

Fransız olduğunu söyleyen Titanya'nın bozuk Türkçesi satırlara başarı ile taşınırken ampirle ilgili söylenen sözler tamamen gerçeğe uygundur. Her okur, tebessümle okuduğu bu satırların gerçeği ifade ettiğini bilir mi, bunu tespit etmek imkânsızdır; ancak Peyami Safa'nın entelektüel kimliğinin Server Bedi imzalı romanlarına dahi yansdığı açıkça görülmektedir.

Sonuç

Peyami Safa, her ne kadar Server Bedi imzasıyla yazdığı romanları para kazanmak için kaleme aldığını söylerse²⁵ de *Cumbadan Rumbaya*'nın basit, piyasa işi romanlardan biri olduğuna hükmetmek doğru değildir. Nitekim yazarın asıl imzasını atmadığı popüler romanlarının pek çoğu ve Cingöz Recai serisi kurgu, ele aldığı meseleler, yarattığı tipler ve dil-üslûp bakımından Türk popüler romancılığının ciddi mânâda üst seviyedeki eserlerindedir. *Cumbadan Rumbaya* ise onun popüler romanlarının da üzerinde hatta Peyami Safa imzalı ilk romanlarından hiç de aşağı kalmayan, bazı noktalarda onları da aşan bir romandır. *Bir Tereddüdün Romanı*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* yahut

²⁴ Age., s. 248.

²⁵ “- Kendinizle Server Bedi arasındaki farkı izah eder misiniz?

- Server Bedi benim müsveddemdir. Üstünde az düşündüğüm, az çalıştığım, mesuliyetten nefsimce beraat kazandırmak için kullandığım bir maişet imzası...”

(Mehmet Tekin, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2003, s. 25-26)

Yalnızız ayarında bir roman olmamakla beraber *Cumbadan Rumbaya*, Batılılaşma veya modern hayatın halk üzerindeki etkisini veya halkın modernlik algısını vermesi bakımından dikkati çekici ve önemlidir. Bu bakımdan roman, Safa'nın eserlerinin ana konusu olan Doğu-Batı çatışmasının çok anlamlı bir örneği olmasının yanı sıra tarih, sosyoloji gibi farklı disiplinler açısından da ayrı bir ehemmiyeti haizdir. Esasen romanın bu hususiyeti, 1960 sonrasında tüm dünyada ve Türkiye'de gelişip etkili olan yeni yaklaşımların geleneksel kanon anlayışının dışında tutulan bu ve benzeri ikinci sınıf yahut "popüler" olarak bir kenara itilmiş ürünleri de ciddi akademik metinler olarak yeniden ele alıp değerlendirmişinin bir neticesidir.²⁶ Hakikatte bu romanların yazarlarının zihniyetinden izler taşımaları, içinde var oldukları toplumu aksettirmeleri bakımından sosyolojik okumaya tâbi tutulabilecekleri, bilhassa kültür tarihimize dair çeşitli unsurları barındırabilecekleri hatta gündelik hayat üstüne yapılan çalışmalarda birinci sınıf addedilen eserlerden dahi daha fazla bilgi içerdikleri açıktır. Bunların yanı sıra *Cumbadan Rumbaya*; kurgu, yaratılan tipler-kahramanlar bakımından da hem Peyami Safa'nın romancılığında hem Türk romancılığında göz ardı edilemeyecek bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

- AYVAZOĞLU, Beşir, *Peyami Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, 3. bs., Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- BAYDAR, Oya- ÖZKAN, Derya, *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan Cumhuriyet Modaları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.
- BEYATLI, Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Yapı Kredi- İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 2005.
- Fethi Naci, *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, 3.bs., Adam Yayınları, İstanbul 2000.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, 2.bs., İletişim Yayınları, İstanbul 1987.
- Peyami Safa, *Cumbadan Rumbaya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Peyami Safa, *Fatih-Harbiye*, 19. bs., Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.
- SAKALLI, Fatih, "Server Bedi'nin Cumbadan Rumbaya'sı: Geleneksel Hayat ile Modern Hayat Arasındaki Gelgit", *Türkbilig Dergisi*, S. 9, 2005.

²⁶ Bk. Veli Uğur, *1980 Sonrası Türk Edebiyatında Popüler Roman*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s. 80-87.

- Server Bedi, *Cumbadan Rumbaya*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1936.
- Server Bedi, *Dizlerine Kapansam*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1937.
- Server Bedi, *Sinema Delisi Genç Kız*, Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi, İstanbul 1935.
- TEKİN, Mehmet, *Peyami Safa ile Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2003.
- TEKİN, Mehmet, *Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1990.
- UĞUR, Veli, *1980 Sonrası Türk Edebiyatında Popüler Roman*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.
- USLU, Berna, *Peyami Safa'nın Romanlarında Mutsuzluğun Kaynakları*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2009.
- ÜYEPAZARI, Erol, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yayınları, İstanbul t.y.
- YALÇIN, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1920-1946)*, C. I, gözden geçirilmiş 6. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- YALÇIN, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1946-2000)*, C. II, 2. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2005.